

Analysis of Globalization and Its Impact on the Countries of the Persian Gulf Region Abbas Najjar¹, Bahadur Zarei²✉, Qiuomars Yazdanpanah Dero³

1. Department of Political Geography, Alborz Campus, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: abbasnajjar@ut.ac.ir

2. (Corresponding Author) Department of Political Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: b.zarei@ut.ac.ir

3. Department of Political Geography, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: kyazdanpanah@ut.ac.ir**Article Info**Article type:
Research Article**Article History:**

Received:

20 May 2023

Received in revised form:

2 October 2023

Accepted:

2 October 2023

Keywords:*Persian Gulf,
Globalization,
Geopolitics,
Economy,
Culture,
Politics,
Energy.***ABSTRACT**

Since the beginning of the 21st century, the topic of globalization has been raised as one of the important issues and phenomena of the world and has had the greatest impact on geographical phenomena. The countries of the Persian Gulf region, which are considered one of the strategic regions of the world, have faced many security, political, economic, and cultural challenges and opportunities in dealing with this emerging phenomenon. Due to the fact that this region has the largest amount of oil and gas reserves in the world, it has a special geo-economic and geo-political position, which has always been the focus of the big extra-regional powers and has caused the presence of these powers in the region and the emergence of regional challenges. and despite having a specific geopolitical feature compared to its surroundings; In dealing with the issue of globalization, it has become a more complicated process. The present research has explained the various dimensions of globalization in the Persian Gulf region by using the descriptive-analytical method and citing library, archival, internet and important international sites and preparing a questionnaire. The results of the research show that the countries of this region have been affected by the globalization process in terms of security, politics, culture and economy. Globalization for the countries of the region can be both a favorable opportunity for the national development of the countries and a threat to the cultural, identity and social system of these countries. By converging and uniting in the form of complementary theory, these countries can achieve a suitable solution for scientific development and increasing income and wealth, as well as a dynamic economy with relative prosperity and, most importantly, establishing security and comfort.

Cite this article: Najjar, A., Zarei, B., & Yazdanpanah Dero, Q. (2024). Analysis of Globalization and Its Impact on the Countries of the Persian Gulf Region. *Human Geography Research Quarterly*, 56 (2), 213-230.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2023.362282.1008618>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Globalization is a broad and multi-process phenomenon that has affected globally and in all parts of the world, including the Persian Gulf region. In the Persian Gulf region, globalization has caused significant changes in economy, culture, politics and communication. One of the important effects of globalization in the Persian Gulf region is the increase in trade and economic growth. The opening of markets, the facilitation of traffic and the movement of investments have brought significant growth in the export, tourism, service and industry sectors. Also, globalization in the Persian Gulf region has led to the expansion of communication and cultural exchanges. Many communities in this region are being influenced by global cultures and are adopting new ways of thinking and living. Also, globalization in the Persian Gulf region has played an important role in the political changes of the region. Some countries in the region have tried to increase their power and capability by making political and economic changes in line with globalization. Therefore, it can be said that globalization in the Persian Gulf region has had important effects on economy, culture, politics and communication. However, these effects may vary among countries and communities in the region and include positive and negative effects.

This research has tried to investigate different aspects of globalization in the Persian Gulf region and the impact of these aspects on this region by using research tools such as questionnaires and computational methods.

The main question of the research: "Given the international developments and the effects of the globalization process on the Persian Gulf region in its various dimensions, what is the most important way to achieve economic development, scientific progress, social welfare, sustainable security and the withdrawal of extra-regional powers from this region?"

Methodology

In this study, since the main purpose of this research was to influence globalization on the countries of the Persian Gulf region,

descriptive and analytical methods of inferential and inductive type were used; in which the inductive role of various theories of globalization was investigated. Also, this research was specific and objective regarding its fundamental theoretical goal and the results had a fundamental aspect.

Considering that the use of a research method (quantitative or qualitative) alone was not enough to achieve the goals of this research, a mixed research design was used.

Results and discussion

The result of the quantitative and qualitative findings of the research, an analysis of globalization and its impact on the countries of the Persian Gulf region, has had a great impact in both positive and negative aspects. The process of globalization with all its complexities has also been implemented in this region and the results of this process in the last few decades are various consequences that have become more visible from political, economic and security points of view. Although these consequences are carried out with the orientations and plans of trans-regional powers to obtain the wealth and oil resources of the countries of this region, they continue to take full advantage of the negligence and ignorance of the heads of these governments, but the resulting economic consequences for all countries in the region and countries outside the region should not be ignored. Because of the commercial, commercial, service and industrial activities that have caused economic prosperity in this region, he ignored it. The efforts of the countries of the region to sell more oil, which is the legacy of their ancestors, to gain more windfall wealth, has created an oil-arms competition, and the necessary excuse is the lack of trust in the neighbours and the fear of trespassing on their country's borders. In this way, what the governments of this region have gained is the high costs of buying weapons and establishing military bases. However, in addition to these issues, the relative welfare of the people of the Persian Gulf countries has changed tremendously compared to the past, and the heads of these governments have taken such actions for more survival and to bring about the relative satisfaction of the society. Most of the wealth obtained

from the sale of oil and gas condensates is deposited in European and American banks after spending the above expenses, which means that the money and wealth of these countries are not in their own hands, which is one of the new approaches to the concentration of wealth among the superpowers.

Conclusion

In this research, it was tried to present a new approach to cooperation and communication between the countries of this region by expressing the different features of globalization on the one hand and the other hand by examining the geopolitical, geostrategic, geoeconomic and culture capacities of this region to achieve more success through this way. In all fields, reduce the possibility of the presence of foreign powers in this region. We have achieved the following results in reducing

the influence of big powers in the region: Reducing the influence of big powers in the Persian Gulf region is one of the important challenges for the countries of this region.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تحلیلی بر جهانی‌شدن و تأثیر آن بر کشورهای منطقه خلیج فارس

عباس نجار^۱، بهادر زارعی^۲، کیومرث یزدان پناه درو^۳۱- گروه جغرافیای سیاسی، پردیس البرز، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: abbasnajjar@ut.ac.ir۲- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: b.zarei@ut.ac.ir۳- گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: kyazdanpanah@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

از ابتدای قرن ۲۱ موضوع جهانی‌شدن به‌عنوان یکی از مسائل و پدیده‌های مهم جهان مطرح و بیشترین تأثیر را بر پدیده‌های جغرافیایی داشته است. کشورهای منطقه خلیج فارس که یکی از مناطق راهبردی جهان به شمار می‌روند و در بر خود با این پدیده نوظهور با چالش‌ها و فرصت‌های مختلف امنیتی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی زیادی مواجه بوده‌اند. این منطقه به جهت دارا بودن بیشترین میزان از ذخایر نفت و گاز جهان دارای موقعیت ژئواکونومی و ژئوپلیتیک خاصی است که همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ فرا منطقه‌ای بوده و باعث حضور این قدرت‌ها در منطقه و پیدایش چالش‌های منطقه‌ای شده است و با وجود دارا بودن ویژگی ژئوپلیتیکی خاص نسبت به پیرامون خود؛ در برخورد با مقوله جهانی‌شدن فرایند پیچیده‌تری به خود گرفته است. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای، آرشیوی، اینترنتی و سایت‌های مهم بین‌المللی و تهیه پرسشنامه به تبیین ابعاد مختلف جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد در ابعاد امنیتی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشورهای این منطقه تحت تأثیر فرایند جهانی‌شدن قرار گرفته‌اند. جهانی‌شدن برای کشورهای منطقه هم می‌تواند فرصتی مطلوب برای توسعه ملی کشورها باشد و هم تهدیدی برای نظام فرهنگی و هویتی و اجتماعی این کشورها به شمار رود. این کشورها می‌توانند با همگرایی و اتحاد در قالب تئوری هم‌تکمیلی به راهکاری مناسب برای توسعه علمی و افزایش درآمد و ثروت و همچنین اقتصاد پویا همراه با رفاه نسبی و از همه مهم‌تر برقراری امنیت و آسایش دست پیدا کنند.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۴/۲۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۷/۱۰

واژگان کلیدی:

خلیج فارس،

جهانی‌شدن،

ژئوپلیتیک،

اقتصاد،

فرهنگ،

سیاست،

انرژی.

استناد: نجار، عباس؛ زارعی، بهادر و یزدان پناه درو، کیومرث. (۱۴۰۳). تحلیلی بر جهانی‌شدن و تأثیر آن بر کشورهای منطقه خلیج فارس. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۶ (۲)، ۲۳۰-۲۱۳.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2023.362282.1008618>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

© نویسندگان

مقدمه

جهانی‌شدن مفهومی است که در گستره دنیای کنونی با شتاب زیاد به وقوع پیوسته و هر روز در حال تکامل است. قدرت‌های بزرگ برای بقاء خود در جایگاه فعلی و نیز حرکت به سمت رتبه‌های بالاتر از یک‌سو و دستیابی به منافع بیشتر از سوی دیگر سعی در یک رقابت سیاسی و توسعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و نظامی خود می‌نمایند. روند توسعه جهان و جهانی‌شدن بیشتر بر مبنای اقتصاد است که می‌تواند به معنی باز شدن درهای کشورها و مرزهای آنان بر روی تجارت و دادوستد باشد. سرعت روبه افزایش جهانی‌شدن مطابق با پیشرفت تکنولوژی‌های روز دنیا است و همسو با آن حرکت و تغییر می‌کند. به عقیده بسیاری در دنیای کنونی مرزی وجود ندارد که باعث عدم تجارت شود. با توسعه فرایند جهانی‌شدن مرزها کم اعتبار شده و تجارت در فضای مجازی توسعه بیشتری یافته است. حال در این فضا جایگاه کشورهای منطقه خلیج فارس که دارای ظرفیت‌های انسانی، اقتصادی و ذخایر فسیلی و ... برای فرایند توسعه است به چه صورت خواهد بود. از طرفی رشد تکنولوژی و سرعت توسعه مناسبات اقتصادی بر روی مسائل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حتی نظامی نیز تأثیر بسزایی گذاشته است. القائات فرهنگی با توجه به تبلیغات خیره‌کننده باعث افزایش مصرف‌گرایی و در نهایت توسعه مراودات اقتصادی می‌گردد. از طرفی توسعه صنعت توریسم و گردشگری باعث رونق بازار کسب‌وکار و تجارت، حمل‌ونقل، توسعه مناطق آزاد، مناطق ویژه و بازارچه‌های مرزی، افزایش مواد و کالاهای مصرفی و خوراکی را در پی خواهد داشت که در نهایت باعث افزایش درآمدهای ملی می‌گردد. هرچند اقتصاد نفتی و درآمدهای حاصل از نفت منجر به توسعه اقتصادی در خلیج فارس شده اما از سوی دیگر موجب افزایش رقابت قدرت‌ها و گسترش نظامی‌گری در خلیج فارس شده و به‌عنوان عامل بسیار مهم مانع شکل‌گیری منطقه‌گرایی در میان کشورهای حوزه خلیج فارس شده است.

جهانی‌شدن یک پدیده گسترده و چند رویه‌ای است که در سطح جهانی و در تمام بخش‌های دنیا، از جمله منطقه خلیج فارس، تأثیر گذاشته است. در منطقه خلیج فارس، جهانی‌شدن باعث تغییرات چشم‌گیری در اقتصاد، فرهنگ، سیاست و ارتباطات شده است. یکی از اثرات مهم جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس، افزایش تجارت و رشد اقتصادی است. باز شدن بازارها، تسهیل تردد و حرکت سرمایه‌گذاری‌ها، رشد قابل توجهی را در بخش‌های صادراتی، گردشگری، خدمات و صنعت به همراه داشته است. همچنین، جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس باعث گسترش ارتباطات و تبادلات فرهنگی شده است. بسیاری از جوامع در این منطقه در حال تأثیر گرفتن از فرهنگ‌های جهانی هستند و به روش‌های تفکر و زندگی جدیدی پایبند شده‌اند. همچنین، جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس، نقش مهمی در تغییرات سیاسی منطقه ایفا کرده است. برخی از کشورهای منطقه با انجام تغییرات سیاسی و اقتصادی در راستای جهانی‌شدن، سعی در افزایش قدرت و توانمندی خود داشته‌اند. بنابراین، می‌توان گفت که جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس تأثیرات مهمی در اقتصاد، فرهنگ، سیاست و ارتباطات داشته است. باین‌حال، این تأثیرات ممکن است در بین کشورها و جوامع منطقه متفاوت باشند و تأثیرات مثبت و منفی را در بر داشته باشند.

در پژوهش حاضر سعی شده است تا با استفاده از ابزار پژوهش از جمله پرسشنامه و استفاده از روش‌های محاسباتی به بررسی ابعاد متفاوت از جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس و تأثیر این ابعاد بر این منطقه را مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم. در این پژوهش با طرح سؤالاتی سعی شده تا به این مهم پرداخته شود.

فرضیه نخست: «به نظر می‌رسد با عنایت به تحولات جهانی، فرایند جهانی‌شدن اثرات مثبت و منفی فراوانی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی بر منطقه خلیج فارس دارد».

فرضیه دوم: «به نظر می‌رسد بعد اقتصادی جهانی‌شدن در مقایسه با سایر ابعاد آن، تأثیرات بیشتری بر روی خلیج فارس دارد».

فرضیه سوم: «به نظر می‌رسد با عنایت به ظرفیت‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی منطقه، کشورهای خلیج فارس می‌توانند از طریق ایجاد یک همگرایی منطقه‌ای، به‌طور مناسب با بهره‌گیری از اثرات مثبت جهانی‌شدن اثرات منفی آن را کاهش دهند».

سؤال اصلی پژوهش: «با توجه به تحولات بین‌المللی و اثرات فرایند جهانی‌شدن بر منطقه خلیج فارس در ابعاد مختلف آن، مهم‌ترین راهکار دستیابی به توسعه اقتصادی، پیشرفت علمی، رفاه اجتماعی، امنیت پایدار و خروج قدرتهای فرا منطقه‌ای از این منطقه کدام است؟»

مبانی نظری

جهانی‌شدن و ابعاد آن (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی)

جهانی‌شدن فرایندی اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و فناوری است که همه جوامع را کم‌وبیش در هزاره سوم دچار تغییر و یا آماده تغییر کرده است. این تغییرات در سه حوزه سیاسی - امنیتی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی، حیات جامعه بشری را تحت تأثیر خود قرار داده است. هر چند تأثیر این پدیده در همه نقاط جهان و حتی در درون مرزهای ملی یک کشور به یک اندازه نیست. جهانی‌شدن پیامدهای مثبت و منفی مهمی برای ابعاد گوناگون امنیت انسانی اعم از امنیت نظامی، بوم‌شناسی، اقتصادی، فرهنگی و روان‌شناختی داشته است. جهانی‌شدن از یک‌سو به کاهش جنگ‌ها و درگیری‌های نظامی، افزایش پیشرفت‌های مادی، افزایش نسبی رفاه و اشتغال و رشد یکپارچگی‌های گوناگون منجر شده و از سوی دیگر، گسترش تکنولوژی نظامی ویرانگر، تخریب فزاینده محیط‌زیست، بی‌ثباتی مالی، انحطاط فرهنگی و کاهش انسجام اجتماعی را در پی داشته است (زارعی، ۱۴۰۲: ۵۸۰). به تعبیری دیگر، جهانی‌شدن با تشدید جابه‌جایی‌ها، خدمات و منابع مالی، مرزهای جغرافیای محلی، ملی و منطقه‌ای را درمی‌نوردد. در نتیجه، ارتباطات فشرده‌تر و عمیق‌تری میان مکان‌های گوناگون به وجود می‌آید. ارتباطات، مرزهای زمان و مکان را درنوردیده و افراد، اندیشه‌ها، اطلاعات و منابع را در مناطق جغرافیایی بسیار متفاوت به یکدیگر متصل می‌کند. به‌طور خلاصه می‌توان گفت؛ جهانی‌شدن یکپارچه‌سازی فرایندهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در مکان‌های مختلف و در ورای مرزهای بین‌المللی است. جایی که میزان و سرعت دادوستدها در سطح جهان و در سطح فضا روی هم‌رفته چشم‌انداز جغرافیایی، سیاسی و اقتصادی جدیدی را به وجود آورده است.

بررسی کمی و عینی پدیده‌های سیاسی و شاخص سازی آن در عرصه جهانی بسیار دشوار است و مانند اقتصاد و ارتباطات نمی‌توان آمار و اطلاعات مشخصی درباره آن ارائه کرد (سلیمی، ۱۳۸۶: ۲۰). یکی دیگر از تجلیات سیاست جهانی، شکل‌گیری و پدیده «حقوق جهانی» به معنی حاکمیت قوانین و حقوقی است که روابط بین انسان‌ها را در داخل دولت - ملت و نیز روابط بین دولت‌ها را تنظیم می‌کند و محدودیت‌ها، قدرت‌ها، حقوق و تکالیف موجود در این زمینه‌ها را در عرصه جهانی یکسان می‌کند. در حقوق بین‌الملل مباحثی چون حقوق محیط‌زیست، حقوق جنگ، جنایات جنگی و جنایت علیه بشریت، استانداردهای نسبتاً پذیرفته‌شده، شکل گرفته که همگی مبتنی بر اصول جهانی‌شدن حقوق بشر است. در عرصه داخلی نیز بر مبنای حقوق بشر رویه‌های همسانی در مورد نحوه رسیدگی به جرائم و تعریف جرم و آزادی‌ها و حقوق انسان‌ها در حال شکل‌گیری است (Held et al, 1999:24-27).

جهانی‌شدن در حوزه اقتصاد یکی از مهم‌ترین ابعاد فرایند دگرگونی جهانی است. در عرصه تجارت، جهانی‌شدن به این معنی نیست که همه کشورهای جهان با یکدیگر مبادلات گسترده تجاری داشته باشند. یا بخش عمده تولید خالص و ناخالص ملی کشورها وابسته به تجارت باشد. بلکه مهم‌ترین مشخصه تجارت جهانی به وجود آمدن شرایط و محیط جهانی و نیز استانداردهای جهانی برای نقل و انتقال کالا است. در دوره کلاسیک استاندارد کالا (۱۸۷۰-۱۹۱۴) نخستین گام برای پیدایش نظام و مبنای مشترک برای تجارت جهانی برداشته شد که توسعه فراوان تجارت جهانی را به دنبال داشت (Held et al, 1999: 155-156).

با شکل‌گیری دو انقلاب صنعتی و گسترش حجم کالاهای تولیدشده در جهان زمینه جدیدی برای مبادلات کالا در عرصه جهانی فراهم شد که باعث شد پس از جنگ جهانی دوم شاهد «ظهور یک نظم تجارت جهانی» باشیم. ظهور نظام برتن‌وودز قدم اول شکل‌گیری این نظام بود و به دنبال آن مذاکرات طولانی و توافقنامه‌های بنیادین موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (GATT) به تدریج نظام و نگرش یکسانی را نسبت به تجارت به وجود آورد و شرایط جدیدی را برای تشکیل تجارت جهانی مهیا ساخت. با شکل‌گیری سازمان تجارت جهانی (WTO) به تدریج یک نظام تجاری جهان‌شمول متولد شد. بانک جهانی (WB) و صندوق بین‌المللی پول (IMF) نیز استانداردهای جهانی جدیدی را در عرصه تجارت گسترش دادند. این تحولات اساسی موجب شد تا هم عمق و هم گستره تجارت جهانی افزایش زیادی یابد (سلیمی، ۱۳۸۶: ۵۳-۵۲).

در بسیاری از نوشته‌ها و بررسی‌های جدید، مسائل استراتژیک و نظامی به‌عنوان بخشی از حوزه سیاست بین‌الملل مطالعه می‌شوند، بشریت در قرن ۲۰ در زیر سایه هراس و جنگ از آن زیسته است، حتی زمانی که تفنگ‌ها آتش نمی‌کردند و بمب‌ها منفجر نمی‌شدند. یعنی هنگامی که جنگی وجود نداشته نیز این پدیده خود را همچون عامل اساسی بر زندگی سیاسی - اجتماعی بشر تحمیل کرده است. شرایط جنگی مدرن و صنعتی شدن لوازم جنگ و تسلیحات، زندگی صدها میلیون انسان را به‌طور بالقوه به خطر انداخته است. مطالعات تاریخی نیز نشان می‌دهد که مسائل نظامی و «خشونت سازمان‌یافته» یکی از تعیین‌کننده‌ترین و اصلی‌ترین امور در زندگی اجتماعی انسان است. نظم و امنیت داخلی از یک‌سو و روابط خارجی و قبض و بسط دولت‌ها و امپراتوری‌ها از سوی دیگر به‌طور عمده با کمک امور نظامی و تحت نفوذ خشونت سازمان‌یافته بوده است (سلیمی، ۱۳۸۶: ۴۲). از بعد جغرافیای سیاسی، جهانی‌شدن سبب تشدید جابه‌جایی‌ها و نزدیکی‌ها در کره زمین شده است. و طی آن افراد، کالاها، اندیشه‌ها، گرایش‌ها، خدمات و منابع مالی، مرزهای محلی، ملی و منطقه‌ای را در می‌نوردند. در نتیجه، ارتباط فشرده‌تر و عمیق‌تری میان مکان‌های گوناگون به وجود می‌آید. این ارتباطات فشرده و عمیق حاصل پیشرفت در فناوری‌های گوناگون و انقلابی که در نظام فناوری ارتباطات جهانی و پیامد آن انفجاری که در اطلاعات به دنبال داشت، حاصل شد. در شرایط کنونی این امکان وجود دارد که به‌طور هم‌زمان با چند مکان جغرافیایی در مناطق مختلف کره زمین از قبیل این فناوری‌ها ارتباط برقرار کنیم و از اوضاع و احوال مردم آن مناطق مطلع شویم. امروزه و در این عصر عامل ارتباطات، مرزهای زمان و مکان را درنور دیده و افراد، اندیشه‌ها، اطلاعات و منابع را در مناطق جغرافیایی بسیار متفاوت به یکدیگر متصل می‌کنند. به‌طور خلاصه می‌توان گفت جهانی‌شدن یکپارچه‌سازی فرایندهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در مکان‌های جغرافیایی مختلف و در ورای مرزهای بین‌المللی است (زارعی، ۱۴۰۱، ۲۲۱).

1. The rise of a global trading order
2. General Agreement on Tariffs and Trade
3. World Trade Organization
4. International Monetary Fund
5. Organized violence

مرکز مطالعات «EUROCONSULT» که یک مرکز مشاوره و تحلیل در امور ارتباطات ماهواره‌ای در اتحادیه اروپا است در گزارش خود درباره فعالیت ۳۸ اپراتور ارائه‌دهنده خدمات ماهواره‌ای در جهان از رشد فعالیت‌های این اپراتورها و افزایش فعالیت شبکه‌های ماهواره‌ای در مناطق مختلف جهان به‌ویژه آسیا خبر داد. بر اساس این گزارش ۸۰٪ از اپراتورهای ارائه‌دهنده خدمات پخش ماهواره‌ای در سال ۲۰۲۲ شاهد رشد درآمد بوده‌اند که از این میزان ۱۳ اپراتور از میان ۳۸ اپراتور فعال، رشد درآمدی ۱۰٪ یا بیشتر داشته‌اند. این گزارش با اشاره به اینکه در دو سال آینده تعداد اپراتورهای فعال در بخش ماهواره‌ای به ۴۷ خواهد رسید، افزوده است: ۱۹ اپراتور ارائه‌دهنده خدمات پخش ماهواره‌ای رشد درآمدشان در سال ۲۰۲۲ بیش از ۷۰۰ میلیون دلار گزارش شده است. بر اساس این گزارش در سال ۲۰۲۲ بیش از ۳۲ هزار و ۱۴۰ شبکه ماهواره‌ای و نیز ۱۳۸ شبکه پولی از طریق اپراتورهای ماهواره‌ای فعال در سراسر جهان پخش برنامه داشته‌اند. این گزارش می‌افزاید بازار آسیا رشد بیشتری نسبت به دیگر بازارها داشته و هم‌اینک در این منطقه ۱۸ اپراتور پخش ماهواره‌ای فعال هستند (زارعی، ۱۴۰۲: ۹۰). افزایش امکان مبادله فکری و ذهنی، نشانه‌ای میان انسان‌ها تنها در حوزه مجازی نیست، بلکه رشد مهاجرت و توریسم نشان می‌دهد که امکان رویارویی مستقیم انسان‌ها نیز دائماً افزایش یافته و امکان رویارویی و تعامل بین انسان‌ها و ارتباطات میان آنان در حال گسترش است. در سال ۲۰۲۲ حجم تولید ثروت ۷ کشور منطقه خلیج فارس بالغ بر ۲,۵ تریلیون دلار بوده است که نشان از پویایی اقتصادی و پیوندهای این منطقه با نظام اقتصاد جهانی است و امروز بورس دویی، دوحه، منامه و ریاض توانایی جذب سرمایه‌های بین‌المللی و سرمایه‌گذاری در این کشورها را دارا شده است. رشد اقتصادی منطقه که از ۴,۳ درصد تا ۸,۷ درصد از عمان تا عربستان (World Bank, 2022) شاهدیم نشان از پیوند عمیق ساختارهای اقتصادی کشورهای منطقه با اقتصاد جهانی شده در سطح بین‌المللی است. درباره فراگیری جهانی الگوها و ارزش‌ها در حوزه هنر و فرهنگ آمار رسمی و قطعی نمی‌توان ارائه داد؛ زیرا اختلاف‌نظرهای فراوانی در شاخص‌ها و آمارها وجود دارد. عده‌ای توسعه جهانی مدل تغذیه و فروشگاه‌هایی مانند مک‌دونالد، گروه‌های موسیقی خاص، موسیقی پاپ، مدل‌های اروپایی، لباس‌های جین و فیلم‌های آمریکایی، را شاخص‌های جهانی‌شدن فرهنگ می‌دانند و بعضی از گرایش به معنویت و مذهب و گسترش جهانی ایده‌های معنوی سخن می‌گویند. در هر دو زمینه نظریات متعددی وجود دارد که نمی‌توان فارغ از آن‌ها آمار و ارقام خدشه‌ناپذیری ارائه کرد. اما فراگیری‌ها و همسانی‌های جهانی در کنار تنوع‌ها و تکثر فرهنگی در عرصه جهانی قابل بررسی و تشخیص است. بعضی نیز گسترش جهانی فرهنگ مبتنی بر حقوق بشر را جوهر اصلی جهانی‌شدن فرهنگ می‌دانند (سلیمی، ۱۳۸۶: ۲۰).

جدول ۱. درصد تولید ناخالص داخلی و درآمدهای دولت کشورهای حوزه خلیج فارس در سال ۲۰۱۴ تا سال ۲۰۱۸

کشور	درصد GDP از بخش نفت و گاز	درصد درآمدهای دولت از بخش نفت و گاز*	GDP (ثابت ۲۰۱۰ دلار آمریکا) نرخ رشد سالانه				
			۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶	۲۰۱۷	۲۰۱۸
امارات متحده	۳۰	۸۱	4.40%	5.06%	2.99%	0.79%	1.42%
بحرین	۱۱	۷۰	4.35%	2.86%	3.47%	3.80%	1.78%
عربستان	۴۲	۸۷	3.65%	4.11%	1.67%	-0.74%	2.21%
عمان	۳۹	۸۴	2.75%	4.74%	4.98%	-0.93%	2.13%
قطر	۶۰	۷۰	3.98%	3.66%	2.13%	1.58%	1.43%
کویت	۵۰	۹۰	0.50%	0.59%	2.93%	-3.48%	1.24%
عراق	۶۰	۹۰	0.70%	2.48%	13.57%	-0.67%	0.63%
ایران	۱۰	۶۰	4.60%	-1.32%	13.40%	3.76%	-3.90%
متوسط	۳۸	۷۹	3.12%	2.77%	5.64%	0.39%	0.87%

منبع: بانک جهانی، CIA، صفحه وب اقتصاد عمان، صفحه وب نفت و گاز کویت، صفحه وب FRED.

توجه: (*) برآوردهای ۲۰۱۷ یا ۲۰۱۸

جدول ۲. ماتریس همبستگی بین هشت تولیدکننده سالانه خلیج فارس (ثابت ۲۰۱۰ دلار آمریکا) و میانگین سالانه قیمت WTI بین سال‌های ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۸ (حجم نمونه برای هر کشور متفاوت است)

متوسط	ایران	عراق	کویت	قطر	عمان	عربستان	بحرین	امارات متحده	کشور
100%	80%	80%	83%	53%	78%	81%	76%	80%	امارات متحده
	100%	91%	100%	90%	92%	94%	96%	99%	بحرین
		100%	91%	90%	95%	94%	97%	96%	عربستان
			100%	98%	92%	98%	98%	96%	عمان
				100%	98%	98%	98%	96%	قطر
					92%	94%	96%	98%	کویت
					95%	94%	97%	97%	عراق
					87%	91%	98%	91%	ایران
					78%	81%	76%	80%	متوسط

در عرصه فرهنگ نیز جهانی شدن با شاخص‌های معینی تشخیص داده می‌شود که تقدیر و فرجام ملت‌ها را تحت الشعاع قرار می‌دهد.

جدول ۳. مقایسه ده‌ساله تولید ناخالص ملی در حوزه‌های مختلف کشورهای منطقه خلیج فارس

کشور	تولید ناخالص داخلی		درصد تولید ناخالص داخلی							
	میلیارد دلار	کشاورزی	صنعت	تولید	خدمات	2010	2020	2010	2020	
بحرین	25/7	0/3	0/3	34/6	18/3	14/5	56/9	53/7	39/9	45
ایران	486/8	6/5	12/2	239/7	21/1	12/8	49/2	51/1	36/1	44/2
عراق	138/5	5/2	6/1	180/9	2/6	2/3	54/8	39/7	39/9	55/8
کویت	115/4	0/5	0/5	105/9	6/6	6	69/1	47	45/4	66/1
عمان	65	1/2	2/5	75/9	8/4	10	55	39/9	47/1	63/3
قطر	125/1	0/1	0/3	144/4	7/9	12/5	52/7	28/6	52/3	73/2
عربستان سعودی	528/2	2/6	3	734/3	12/6	10/8	53/3	38/6	39/5	58
امارات متحده عربی	289/8	0/8	1	349/5	10/3	7/9	56/9	46/7	42/2	52/5
درآمد کم	591/6	23/6	26/7	436	11	4/6	38/4	42/9	26/1	28/7
درآمد متوسط پایین	4,533/30	15/4	16/5	6,619/10	15/1	15/4	49/7	47/8	31/4	16/5
درآمد متوسط بالا	15,356/30	7/3	7/3	23,928/20	55/3	22/1	55/3	50	34/2	37
درآمد بالا	45,759/80	1/3	1/3	53,938/00	71	14/1	71	69	23/9	1/3

منبع: داده‌های حساب‌های ملی بانک جهانی و فایل‌های داده حساب‌های ملی OECD

در نگاه اول ممکن است جهانی شدن کوکاکولا، مدونا و اخبار CNN به‌عنوان مظاهر اولیه جهانی شدن فرهنگ تشخیص داده شود، حال آنکه چنین نیست و مسئله عمیق‌تر از آن است. فرهنگ تجربیات زنده و خلاق افراد و جوامع است که در پیکرهای از سنت‌ها و اندیشه‌ها و آثار هنری متجلی می‌شود و حتی گفتمان‌های تخصصی در حوزه‌های هنری و فکری، شیوه‌های بیانی و مدل‌های زندگی روزمره، تولیدات صنایع فرهنگی، شیوه‌های ارتباطات و غیره را در برمی‌گیرد. رسانه‌ها و ارتباطات یکی از اشکال و ماهیت‌های عمده فرهنگ در جهان کنونی‌اند. به‌طور کلی این عده حرکت مردمان، نشانه‌ها و پدیده‌ها را در فضای بین‌قاره‌ای و مابین مناطق به معنی جهانی شدن می‌دانند. فرهنگ از این نظر جهانی شده است. زمان و مکان در مبادلات و تأثیرگذاری‌های متقابل در عرصه فرهنگی، رنگ‌باخته و فناوری ارتباطات و اطلاعات آن را حذف کرده است (Held et al, 1999:329). خطوط ارتباطات صوتی ماوراء آتلانتیک و زیرساخت‌های ارتباطات جهانی با ارقام حیرت‌انگیزی به‌سرعت در حال افزایش است.

ناگفته پیداست که در شرایط موجود و حاکم بر منطقه خلیج فارس، هر مقدار که به سمت آینده گام برمی‌داریم، این کشورها به یکی از مناطق مهم حمل‌ونقل هوایی، تجارت مالی، مرکز شعب بانک‌های جهانی، انتقال فناوری پیشرفته، یکی از مراکز تولید علم، بازار پر سود فروش محصولات آسیایی و اروپایی و آمریکایی و مکان مناسبی برای تبادل نیروی کار تحصیل کرده است. از سوی دیگر، پدیده جهانی‌شدن سبب شکل‌گیری نظام جهانی ارتباطات و زمینه‌ساز انفجار اطلاعات در سراسر جهان از جمله کشورهای منطقه خلیج فارس شده است و این خود عاملی برای افزایش آگاهی اجتماعی و به‌نوعی آگاهی ملی در منطقه و فزونی مطالبات و توقعات متعدد مردم از دولت را فراهم ساخته است. از این رو، در این عصر دولت‌های منطقه ناچارند بخشی از درآمدهای ملی خود را صرف زیرساخت‌های توسعه کشور کنند.

روش پژوهش

در مطالعه حاضر از آنجایی که هدف اصلی از انجام این پژوهش، تأثیرگذاری جهانی‌شدن بر کشورهای منطقه خلیج فارس بود، لذا از روش توصیفی و تحلیلی از نوع استنباطی و استقرایی استفاده شد؛ که در آن نقش استقرایی برداشت از نظریه‌های گوناگون جهانی‌شدن مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، این پژوهش از نظر هدف بنیادی نظری و نتایج آن، مشخص و عینی بوده و جنبه بنیادی داشت.

با توجه به اینکه برای تحقق اهداف در این پژوهش استفاده از یک روش تحقیق (کمی یا کیفی) به‌تنهایی کفایت نمی‌کرد، از طرح تحقیق آمیخته استفاده شد. با بکار بردن طرح‌های تحقیقی که در آن‌ها فقط از یک روش (کمی یا کیفی) استفاده شود نمی‌توان به‌طور جامع به سؤال‌های مربوط به موقعیت‌های نامعین نظام‌های آموزشی پاسخ داد ولی با استفاده از روش‌های تحقیق آمیخته، می‌توان انتظار داشت که به درک مطلوب‌تر و شناخت بیشتر نسبت به موقعیت‌های نامعین نائل شد (بازرگان، ۱۳۹۳). از بین انواع طرح‌های پژوهش آمیخته (مثلث‌سازی^۲، تودرتو^۳، تبیینی^۴ و اکتشافی^۵)، از طرح اکتشافی استفاده شد. هدف از طرح اکتشافی دومرحله‌ای این است که نتایج روش اول (کیفی) می‌تواند به رشد و گسترش تحقیق کمک کرده و یا برای دومین روش (کمی) نقش اطلاع‌دهنده داشته باشد. این روش اغلب به‌صورت کیفی آغاز می‌شود به‌طور معمول برای اکتشاف پدیده‌ها مناسب است. به‌ویژه این طرح زمانی مفید است که محقق نیازمند گسترش و توسعه نظریه، آزمایش و یا بررسی ابزار باشد لذا تأکید بیشتری بر داده‌های کیفی است (دلور و کوشکی، ۱۳۹۲). به عبارتی با استفاده از روش کیفی الگو یا چارچوب پژوهش به دست آمد، سپس با استفاده از روش کمی مورد اعتبار یابی درونی و بیرونی قرار گرفت.

در قسمت تحقیق کیفی از روش از تحلیل محتوای کیفی استقرایی استفاده گردید. تحلیل محتوای کیفی، برای تحلیل داده‌های متنی، کاربردی فراوان دارد. که تمرکز بر مشخصات زبان به‌منزله وسیله ارتباطی برای به دست آوردن معنا و محتوای متن دارد که به‌صورت شفاهی، چاپی یا الکترونیکی و همچنین حاصل پاسخ‌های شفاهی، پرسش‌های پیمایشی باز یا بسته، مصاحبه‌ها، گروه‌های متمرکز، مشاهدات یا رسانه‌های چاپی مانند مقالات و کتاب‌ها باشند (Kondracki et al, 2002). این نوع تحلیل به محققان اجازه می‌دهد اصالت و حقیقت داده‌ها را به گونه ذهنی، ولی با روش علمی تفسیر کنند. عینیت نتایج به‌وسیله وجود یک فرایند کدبندی نظام‌مند تضمین می‌شود. تحلیل محتوای کیفی به فراسویی از کلمات

1. Mixed Method
2. Triangulation
3. Embedded
4. Explanatory
5. Exploratory

یا محتوای عینی متون می‌رود و تم‌ها یا الگوهایی را که آشکار یا پنهان هستند به صورت محتوای آشکار می‌آزماید. تحلیل محتوای کیفی استقرایی است؛ یعنی مبتنی بر بررسی و استنتاج موضوع‌ها و تم‌ها، از داده‌های خام است که گاه به طرح نظریه می‌انجامد. در این پژوهش حاضر مرحله اول از نوع کیفی بود. ابتدا یک تحلیل محتوای کیفی با طرح استقرایی از مبانی نظری جهانی شدن در منطقه خلیج فارس به عمل آمد و سپس بر اساس نتایج آن پرسشنامه اولیه ترسیم گردید. پرسشنامه اولیه در اختیار اساتید راهنما و مشاور و متخصصین جغرافیای سیاسی قرار گرفته و اصلاحات مورد نیاز اعمال شد. سپس پرسشنامه اعتبار یابی درونی الگو طراحی و پس از تأیید اعتبار در اختیار سایر متخصصین قرار گرفت.

جامعه آماری این پژوهش، جامعه‌ای که از آن‌ها برای اعتبار یابی درونی الگو استفاده شد شامل اعضای هیئت علمی، دانشجویان دکتری و متخصصان در رشته جغرافیای سیاسی و روابط بین‌الملل بودند.

در این پژوهش نیز با توجه به معلوم بودن حجم جامعه آماری، از فرمول کوکران (تعیین حجم نمونه از جامعه آماری محدود) که یکی از پرکاربردترین روش‌ها برای محاسبه حجم نمونه آماری است، استفاده گردیده شد و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس اقدام به انتخاب حجم نمونه نمودیم:

$$n = \frac{\left(\frac{z\alpha/2}{d}\right)^2 pq}{1 + \frac{1}{N} \left(\left(\frac{z\alpha/2}{d}\right)^2 pq - 1\right)}$$

n = حجم نمونه
 N = حجم جمعیت آماری
 p = نسبتی از جمعیت دارای صفت معین
 d = می‌تواند ۰/۱۰۱ یا ۰/۰۵ باشد

$q = 1 - p$ = نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین. معمولاً p و q را ۰/۵ در نظر می‌گیریم $Z\alpha/2$ = آماره مربوط به توزیع نرمال استاندارد برای سطح خطای ۰/۰۵ که مقدار آن برابر است با ۱/۹۶ با توجه به حجم جامعه آماری (۳۷ نفر)، نمونه‌ای برابر با ۹۲۵ پاسخ به صورت زیر به دست آمد که با توجه به پیش‌بینی‌های صورت گرفته در زمینه پرسشنامه‌های غیرقابل قبول، در مجموع ۴۰ پرسشنامه توزیع گردید که از این تعداد ۳۷ پرسشنامه به صورت قابل قبول برگشت داده شد. جهت بررسی اعتبار درونی الگو، با روش هدفمند از بین اعضای هیئت علمی و دانشجویان دکتری رشته‌های جغرافیای سیاسی، روابط بین‌الملل، ۳۷ نفر انتخاب شدند که سطح تخصص، محل و تعداد نمونه‌ها در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. نمونه‌های در بخش اعتبارسنجی درونی الگو

تخصص	محل	سطح	تعداد
جغرافیای سیاسی	پرسشنامه الکترونیک	دانشجوی دکتری	۱۵
		دکتری عضو هیئت علمی	۶
		دکتری غیر عضو هیئت علمی	۱۰
روابط بین‌الملل	پرسشنامه الکترونیک	دانشجوی دکتری	۵
		دکتری عضو هیئت علمی	۱
جمع			۳۷

در این پژوهش، به منظور جمع‌آوری داده‌ها، یک پرسشنامه ساختارمند متشکل از چهار بخش اصلی طراحی شد، بخش اول ویژگی‌های اقتصادی پاسخگویان را از لحاظ پارامترهایی همچون اقتصاد، شرکت‌های بزرگ اقتصادی، سازمان‌های جهانی مورد بررسی قرار می‌دهد، بخش دوم، نیز حاوی سؤالاتی بود که برداشت فرد از میزان تأثیر ابعاد سیاسی سنجش قرار می‌داد، بخش سوم میزان تأثیر ابعاد فرهنگی را مورد بررسی قرار می‌داد و در نهایت بخش چهارم میزان تأثیر ابعاد امنیتی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

بعد از شناسایی مشخص نمودن مؤلفه‌ها و عناصر طراحی اولیه الگو، با توجه به سؤالات پژوهش و عناصر الگو یک پرسشنامه ۲۵ سؤالی در مقیاس لیکرت جهت اعتبار سنجی درونی الگو تدوین و توسط نمونه آماری مشخص شده تکمیل گردید. اعتبار محتوایی این پرسشنامه توسط اساتید راهنما و مشاور تأیید گردید و پایایی آن با آزمون کرونباخ ۰/۹۲ محاسبه شد. جهت تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش یک پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد که گویه‌های آن با بررسی ادبیات موجود در این زمینه تنظیم گردیده است. این پرسشنامه شامل ۲۵ گویه است که سؤالات ۱ تا ۵ و سؤالات ۱۵، ۱۷ و ۱۸ ادراک فرد از میزان تأثیر ابعاد اقتصادی، و سؤالات ۶ تا ۸ و ۱۶ میزان تأثیر ابعاد سیاسی و سؤالات ۹ تا ۱۱، ۱۹ و ۲۰ میزان تأثیر ابعاد فرهنگی، و سؤالات ۱۲ تا ۱۴ و ۲۱ تا ۲۳ میزان تأثیر ابعاد امنیتی را مورد بررسی قرار می‌داد. از سؤال ۲۴ تا ۲۵ تأثیرات مثبت و منفی ابعاد جهانی‌شدن بر مسائل حیاتی و مهم منطقه را مورد بررسی قرار می‌داد. جدول ۱-۳- ترتیب گویه‌های هر یک از متغیرها را نشان می‌دهد.

در این پژوهش نیز به منظور سنجش پایایی از یک نمونه اولیه شامل ۳۷ پرسشنامه پیش‌آزمون شد و سپس با استفاده از داده‌های به دست آمده از پرسشنامه، میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقادیر به دست آمده از محاسبه ضریب آلفا به تفکیک در مورد متغیر اقتصادی جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس ادراک شده برابر با (۰/۸۳۴)، متغیر سیاسی جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس برابر با (۰/۵۹۴) و متغیر فرهنگی جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس برابر با (۰/۶۸۴) و متغیر امنیتی جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس برابر با (۰/۵۷۵) به دست آمد. جدول شماره (۵)، ضریب پایایی پرسشنامه پژوهش حاضر را به تفکیک متغیرها نشان می‌دهد.

جدول ۵. ضریب پایایی پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ

متغیر	تعداد گویه‌های مربوط	آلفای کرونباخ هر متغیر
تأثیر ابعاد اقتصادی	۸	۰/۸۳۴
تأثیر ابعاد سیاسی	۴	۰/۵۹۴
تأثیر ابعاد فرهنگی	۵	۰/۶۸۴
تأثیر ابعاد امنیتی	۶	۰/۵۷۵

در این پژوهش برای سنجش روایی سؤالات، روایی محتوا مدنظر قرار گرفت، منظور از اعتبار محتوا نوعی اعتبار است که برای بررسی ساختار متشکل یک ابزار اندازه‌گیری به کار برده می‌شود. اعتبار محتوای یک ابزار اندازه‌گیری به سؤال‌های تشکیل‌دهنده آن بستگی دارد. اگر سؤال‌های پرسشنامه معرف ویژگی‌ها و مهارت‌های ویژه‌ای باشد که محقق قصد اندازه‌گیری آن‌ها را داشته باشد، آزمون دارای اعتبار محتوا است. اعتبار محتوای یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می‌شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

آیا اثرگذاری جهانی شدن در منطقه خلیج فارس از اعتبار درونی برخوردار است؟ جهت پاسخ به سؤالات تحقیق و بررسی اعتبار درونی الگو، پرسشنامه الگو به همراه توضیحات عناصر آن در اختیار متخصصین قرار گرفت و پرسشنامه مربوط به اعتبار یابی درونی تکمیل شد. در جدول (۶) نتایج به دست آمده از این پرسشنامه به همراه تحلیل‌های آماری گزارش شده است.

جدول ۶. آمار توصیفی ویژگی‌های جهانی شدن در منطقه خلیج فارس

شماره	سؤال	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
۱	تا چه اندازه بعد اقتصادی جهانی شدن در منطقه خلیج فارس تأثیر داشته است؟	۳۸	۴/۲۶	۱/۱۶	۰/۱۹
۲	تا چه اندازه جهانی شدن اهمیت اقتصادی منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۴/۴۵	۰/۸۸	۰/۱۴
۳	تا چه اندازه حضور شرکت‌های بزرگ جهانی برای ایجاد شعب بانک‌های مختلف، حضور سرمایه‌گذاران اروپایی و آمریکایی جهت خرید هتل‌ها و ساختمان‌ها و ... نشان‌دهنده گسترش جهانی شدن اقتصاد در منطقه خلیج فارس شده است؟	۳۸	۴/۲۴	۱/۰۴	۰/۱۷
۴	تا چه اندازه پیوستن کشورهای منطقه خلیج فارس به سازمان تجارت جهانی نشان‌دهنده گسترش فرایند جهانی شدن در این منطقه شده است؟	۳۸	۴/۲۹	۱/۰۰	۰/۱۶
۵	تا چه اندازه تشکیل یک سازمان یا گروه مشترک در حوزه اقتصادی در منطقه خلیج فارس می‌تواند منجر به گسترش فرایند جهانی شدن در این منطقه شود؟	۳۸	۴/۳۴	۰/۹۸	۰/۱۶
۶	تا چه اندازه بعد سیاسی جهانی شدن در منطقه خلیج فارس تأثیر داشته است؟	۳۸	۳/۹۵	۱/۰۰	۰/۱۶
۷	تا چه اندازه جهانی شدن اهمیت ژئواستراتژی منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۴/۰۸	۰/۹۷	۰/۱۶
۸	تا چه اندازه مشارکت‌های مردم در تعیین حکومت از قبیل شرکت در انتخابات و یا عضویت در احزاب سیاسی گسترش جهانی شدن در منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۳/۴۷	۱/۱۲	۰/۱۸
۹	تا چه اندازه بعد فرهنگی جهانی شدن در منطقه خلیج فارس تأثیر داشته است؟	۳۸	۳/۴۵	۰/۹۷	۰/۱۶
۱۰	تا چه اندازه جهانی شدن اهمیت فرهنگی منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۳/۴۲	۰/۸۸	۰/۱۴
۱۱	تا چه اندازه توسعه رسانه‌های جمعی، برگزاری نمایش‌های مد، حضور بازیگران معروف، برگزاری کنسرت‌های موسیقی و جشنواره‌های سینمایی در گسترش جهانی شدن منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۴/۰۵	۰/۹۷	۰/۱۶
۱۲	تا چه اندازه بعد امنیتی جهانی شدن در منطقه خلیج فارس تأثیر داشته است؟	۳۸	۴/۰۵	۱/۰۰	۰/۱۶
۱۳	تا چه اندازه تشکیل یک سازمان یا گروه مشترک در حوزه امنیتی در منطقه خلیج فارس می‌تواند منجر به برقراری امنیت شبکه‌ای شود؟	۳۸	۴/۳۳	۰/۸۵	۰/۱۴
۱۴	تا چه اندازه ایجاد پایگاه‌های نظامی توسط قدرتهای فرا منطقه‌ای در منطقه خلیج فارس در تأمین امنیت این منطقه تأثیر داشته است؟	۳۸	۲/۲۱	۱/۳۸	۰/۲۲
۱۵	تا چه اندازه جهانی شدن اهمیت مخاطرات محیط‌زیست منطقه خلیج فارس را افزایش می‌دهد؟	۳۸	۴/۰۵	۰/۷۲	۰/۱۲

۰/۱۵	۰/۹۳	۳/۸۴	۳۸	تا چه اندازه جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس باعث تغییر رویکرد دموکراسی در بین کشورهای این منطقه شده است؟	۱۶
۰/۱۶	۱/۰۱	۳/۸۴	۳۸	تا چه اندازه جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس همراه با گسترش تکنولوژی‌های نوین بوده است؟	۱۷
۰/۱۳	۰/۷۸	۴/۱۴	۳۸	تا چه اندازه نقش ابعاد امنیتی، اقتصادی و فرهنگی در منطقه خلیج‌فارس می‌تواند منجر به گسترش صنعت توریسم شود؟	۱۸
۰/۱۷	۱/۰۲	۳/۸۲	۳۸	تا چه اندازه تغییر ذائقه فرهنگی در منطقه خلیج‌فارس می‌تواند منجر به گسترش صنعت توریسم گردد.	۱۹
۰/۱۷	۱/۰۷	۳/۷۴	۳۸	تا چه اندازه مقاومت و عدم پذیرش فرهنگی مردم در منطقه خلیج‌فارس می‌تواند منجر به کاهش صنعت توریسم گردد.	۲۰
۰/۱۷	۱/۰۳	۳/۸۷	۳۸	تا چه اندازه نقش ابعاد امنیتی، اقتصادی و فرهنگی در منطقه خلیج‌فارس می‌تواند منجر به کاهش تروریسم شود؟	۲۱
۰/۱۷	۱/۰۵	۴/۰۵	۳۸	تا چه اندازه نقش ابعاد امنیتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌تواند منجر به افزایش همگرایی در منطقه خلیج‌فارس شود؟	۲۲
۰/۱۴	۰/۸۴	۴/۲۴	۳۸	تا چه اندازه جهانی‌شدن نقش امنیتی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در منطقه خلیج‌فارس را دگرگون می‌کند؟	۲۳
۰/۱۸	۱/۲۰	۳/۸۴	۳۸	تا چه اندازه اثرات مثبت جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس تأثیر داشته است؟	۲۴
۰/۱۷	۱/۱۱	۳/۶۸	۳۸	تا چه اندازه اثرات منفی جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس تأثیر داشته است؟	۲۵
۰/۰۴	۱/۱۰	۳/۹۱	۹۵۰	کل سؤالات	

همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌گردد، میانگین نظر متخصصان در ارزیابی اعتبار درونی جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس در تمام پرسش‌های مربوط به این موضوع بین ۲/۲۱ تا ۴/۴۵ است که بدین معنی است که تمام ابعاد جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس مثبت ارزیابی شده است. بنابراین از دیدگاه متخصصین اعتبار جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس از سطح مطلوبی برخوردار بوده و می‌توان اعتبار درونی آن را تأیید نمود.

به‌منظور بررسی این موضوع که آیا میانگین پاسخ‌های نظردهندگان به هر سؤال به‌طور معناداری بالاتر از میانگین نمرات در هر سؤال می‌باشد یا خیر از آزمون تی تک نمونه‌ای نیز استفاده شد که نتایج آن در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای با میانگین فرضی ۳ جهت ارزیابی اعتبار یابی درونی جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس

شماره سؤال	میانگین	تفاوت میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۹ درصد	
						حد پایین	حد بالا
۱	۴/۲۶	۱/۲۶	۶/۶۰۹	۳۷	/۰۰۰	۰/۷۴	۱/۷۸
۲	۴/۴۵	۱/۴۵	۱۰/۰۱۰	۳۷	/۰۰۰	۱/۰۵	۱/۸۴
۳	۴/۲۴	۱/۲۴	۷/۲۵۵	۳۷	/۰۰۰	۰/۷۷	۱/۷۰
۴	۴/۲۹	۱/۲۹	۷/۸۶۳	۳۷	/۰۰۰	۰/۸۴	۱/۷۳
۵	۴/۳۴	۱/۳۴	۸/۳۲۴	۳۷	/۰۰۰	۰/۹۰	۱/۷۸
۶	۳/۹۵	۰/۹۵	۵/۷۷۱	۳۷	/۰۰۰	۰/۵۰	۱/۳۹
۷	۴/۰۸	۱/۰۸	۶/۶۹۳	۳۷	/۰۰۰	۰/۶۴	۱/۵۲
۸	۳/۴۷	۰/۴۷	۲/۵۷۸	۳۷	/۰۱۴	-۰/۰۳	۰/۹۷
۹	۳/۴۵	۰/۴۵	۲/۸۲۰	۳۷	/۰۰۸	۰/۰۲	۰/۸۸
۱۰	۳/۴۲	۰/۴۲	۲/۹۱۹	۳۷	/۰۰۶	۰/۰۳	۰/۸۱
۱۱	۴/۰۵	۱/۰۵	۶/۵۸۸	۳۷	/۰۰۰	۰/۶۲	۱/۴۹

۱/۵۰	۰/۶۱	/۰۰۰	۳۷	۶/۴۱۲	۱/۰۵	۴/۰۵	۱۲
۱/۷۲	۰/۹۴	/۰۰۰	۳۷	۹/۲۸۲	۱/۳۳	۴/۳۳	۱۳
۱/۴۱	۰/۱۷	/۰۰۱	۳۷	۳/۴۸۱	-۰/۷۹	۲/۲۱	۱۴
۱/۳۸	۰/۷۳	/۰۰۰	۳۷	۸/۸۴۹	۱/۰۵	۴/۰۵	۱۵
۱/۲۶	۰/۴۳	/۰۰۰	۳۷	۵/۴۹۲	۰/۸۴	۳/۸۴	۱۶
۱/۲۹	۰/۳۹	/۰۰۰	۳۷	۵/۰۵۲	۰/۸۴	۳/۸۴	۱۷
۱/۴۹	۰/۷۸	/۰۰۰	۳۷	۸/۷۶۸	۱/۱۴	۴/۱۴	۱۸
۱/۲۷	۰/۳۶	/۰۰۰	۳۷	۴/۸۵۴	۰/۸۲	۳/۸۲	۱۹
۱/۲۱	۰/۲۶	/۰۰۰	۳۷	۴/۱۹۵	۰/۷۴	۳/۷۴	۲۰
۱/۳۳	۰/۴۱	/۰۰۰	۳۷	۵/۱۳۷	۰/۸۷	۳/۸۷	۲۱
۱/۵۲	۰/۵۸	/۰۰۰	۳۷	۶/۰۹۸	۱/۰۵	۴/۰۵	۲۲
۱/۶۱	۰/۸۶	/۰۰۰	۳۷	۸/۹۴۷	۱/۲۴	۴/۲۴	۲۳
۱/۳۸	۰/۳۰	/۰۰۰	۳۷	۴/۴۵۶	۰/۸۴	۳/۸۴	۲۴
۱/۱۸	۰/۱۹	/۰۰۱	۳۷	۳/۷۷۴	۰/۶۸	۳/۶۸	۲۵
۱/۴۱۸	۰/۵۲۵	/۰۰۱	۳۷	۶/۰۸۱	۰/۹۷۱	۳/۹۱	کل

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از پاسخ‌های پرسشنامه و تحلیل آماری آن که در جدول (۷) آمده است، میانگین هر کدام از سؤالات بالاتر از میانگین فرضی (۳) بوده و مقدار تی تک نمونه‌ای با فرض میانگین (۳)، درجه آزادی ۳۷، در تمام سؤالات با احتمال ۹۹٪ بالاتر از تی جدول (۶/۰۸۱) بوده که تفاوت میانگین معنی‌دار است ($p < 0/01$). علاوه بر این با بررسی پاسخ‌های کل سؤالات (۹۲۵ پاسخ)، میانگین به‌دست‌آمده (۳/۹۱) نیز بالاتر از میانگین فرضی (۳) بوده و با توجه به مقدار تی تک نمونه‌ای به‌دست‌آمده (۶/۰۸۱) با احتمال ۹۹٪ بالاتر از تی جدول با درجه آزادی (۳۷) است. لذا این تفاوت میانگین نیز معنی‌دار می‌باشد ($p < 0/01$).

جهت بررسی اعتبار درونی جهانی‌شدن، توضیحات عناصر آن برای متخصصین در حوزه جغرافیای سیاسی و روابط بین‌الملل ارائه و اصلاحات لازم در مطالب گردآوری‌شده صورت گرفت و سپس جهت بررسی ابعاد مختلف پرسشنامه‌ای در مقیاس لیکرت طراحی و پس از تعیین نمونه، در اختیار ۳۷ نفر از متخصصین قرار گرفت. یافته‌های به‌دست‌آمده نشان دادند که میانگین نظر متخصصان در ارزیابی اعتبار درونی جهانی‌شدن در تمام پرسش‌های مربوط به این موضوع بین ۲/۲۱ تا ۴/۴۵ است که بدین معنی است که تمام ابعاد الگو مثبت ارزیابی‌شده است. به‌منظور بررسی این موضوع که آیا میانگین پاسخ‌های نظردهندگان به هر سؤال به‌طور معناداری بالاتر از میانگین نمرات در هر سؤال می‌باشد یا خیر از آزمون تی تک نمونه‌ای نیز استفاده شد که نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که مقدار تی تک نمونه‌ای با فرض میانگین (۳)، درجه آزادی ۳۷، در تمام سؤالات با احتمال ۹۹٪ بالاتر از تی جدول (۶/۰۸۱) بوده که تفاوت میانگین معنی‌دار است ($p < 0/01$). بنابراین از دیدگاه متخصصین اعتبار جهانی‌شدن در منطقه خلیج‌فارس از سطح مطلوبی برخوردار بوده و می‌توان اعتبار درونی جهانی‌شدن را تأیید نمود.

همان‌طور که قبلاً اشاره شد، فرضیه‌هایی در ذهن پژوهشگر نقش بسته بود که بر اساس آن اقدام به مطالعه و جمع‌آوری مطالب مرتبط با موضوع مقاله و فرضیه‌ها گردید. برای ارزیابی این فرضیه‌ها در ذیل هم فرضیه‌ها تحقیق و هم ارزیابی آن ارائه می‌گردد:

فرضیه نخست: «به نظر می‌رسد با عنایت به تحولات جهانی، فرایند جهانی‌شدن اثرات مثبت و منفی فراوانی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی بر منطقه خلیج‌فارس دارد».

همان‌طور که عنوان شد همگام با رویکرد جهانی‌شدن، این موضوع با خود پیامدهای فراوانی را به همراه خواهد داشت. برخی از این پیامدها جنبه مثبت و برخی جنبه منفی خواهند داشت. با توجه به آنچه گذشت تأثیر پیامدهای مثبت جهانی‌شدن بیشتر از پیامدهای منفی آن است. به‌طور کلی با برنامه‌ریزی در خصوص کشف راهکارهای مفید و اجرایی در برخورد با پیامدهای منفی جهانی‌شدن نیز می‌توان این پیامدها را از حالت منفی به خنثی و یا به پیامد مثبت تبدیل کرد. آنچه مسلم است در برخورد با پیامدهای منفی برنامه‌ریزی و سعه‌صدر بسیار راهگشا خواهد بود. برخی از این پیامدهای منفی ریشه در افکار و فرهنگ کهنه مردمان این منطقه دارد و در تغییر آن مقاومت‌های فراوانی وجود دارد زیرا که هرگونه تغییر با مقاومت همراه است چه رسد به این‌گونه پیامدهایی که همراه با تفکرات افراد خاص هم باشد. بنابراین تلاش برای حذف پیامدهای منفی در زمره مهم‌ترین اقدامات خواهد بود. اما این بدان معنی نیست که به‌طور کلی این پیامدهای منفی ریشه‌کن خواهند شد و دلیل آن هم نوع و گستردگی پیامد موردنظر می‌باشد.

در جهانی‌شدن آداب، رسوم و ارزش‌ها کم‌رنگ‌تر می‌شوند. اختلاف طبقاتی و نابرابری اجتماعی در میان جوامع زیاد می‌شود، زندگی همراه با فقر حاشیه‌نشینان شهرهای بزرگ، تنفر و بیزاری مردم از اختلاف میان ثروت غنی و فقر و رونق کلان‌شهرها در برابر کوچک شهرها، نیروی مخرب بنیادگرایی دینی و مخاطرات در تغییرات ناشی از جهانی‌شدن، از ویژگی‌های منفی است بنابراین همیشه این اختلاف فقیر و غنی و این تبعیض طبقاتی از گذشته تا حال وجود داشته و خواهد داشت.

همچنین یکی از نتایج توسعه صنعتی و تکنولوژی، گسترش مداوم مداخله انسان در طبیعت و تهدیدهایی است که محیط‌زیست را هدف قرار داده است. مسائل زیست‌محیطی، گرم شدن کره‌زمین، آلودگی‌های صنعتی و مواد زائد، آلودگی‌های هوا و آب‌های سطحی و زیرسطحی از جمله موارد هستند که با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح امکان حذف آن‌ها وجود دارد و می‌توان این تهدیدها را به فرصت تبدیل کرد. با عنایت به مطالب ارائه‌شده فرضیه نخست درست می‌باشد.

فرضیه دوم: «به نظر می‌رسد بعد اقتصادی جهانی‌شدن در مقایسه با سایر ابعاد آن، تأثیرات بیشتری بر روی خلیج فارس

دارد».

در این پژوهش با بررسی ابعاد گوناگون جهانی‌شدن سعی شد که وضعیت روشنی نسبت به ابعاد جهانی‌شدن آشکار گردد. از جمله این ابعاد می‌توان بعد اقتصادی، امنیتی، سیاسی و فرهنگی جهانی‌شدن را برشمرد و با توضیح کامل آن به تبیین آن‌ها پرداخته شد. هرچند که منطقه خلیج فارس از منظر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژی حائز اهمیت است، در چند دهه اخیر فعالیت‌های زیادی توسط کشورهای منطقه و همچنین قدرت‌های فرا منطقه‌ای مشاهده شده است که بعد سیاسی و امنیتی جهانی‌شدن بیشتر موردتوجه بوده است.

در همین راستا حضور قدرت‌های فرا منطقه‌ای در قالب تشکیل پایگاه‌های نظامی مختلف هوایی و دریایی در منطقه خلیج فارس به بعد امنیتی جهانی‌شدن نمود بیشتری داده و برخی از کشورهای این حوزه با عنایت به ترس از تهاجم همسایگان با وابستگی به قدرت‌های فرا منطقه‌ای اقدام به تشکیل پایگاه‌های نظامی خارجی در کشور خود شدند که تعدد این پایگاه‌ها باعث بروز تنش‌های امنیتی و همچنین سیاسی خواهد بود.

از این رهگذر بعد اقتصادی جهانی‌شدن بیش از ابعاد دیگر آن موردتوجه قرار گرفته است چراکه در ابعاد امنیتی و سیاسی هم بروز مسائل اقتصادی بسیار مشهود بود. به‌عنوان مثال خرید تسلیحات نظامی موردنیاز کشورها و تجهیز آن‌ها به ادوات نظامی مستلزم پرداخت هزینه‌های مختلف می‌باشد که همین از منظر اقتصادی موردتوجه می‌باشد.

بعد فرهنگی جهانی شدن هم تابع بسیار وابسته به بعد اقتصادی خواهد بود و در این بعد هم با پرداخت هزینه‌های مختلف برای اجرایی شدن به درهم آمیختگی با ابعاد اقتصادی جهانی شدن دارد.

بعد اقتصادی جهانی شدن با توجه به اهمیت ژئواکونومی این منطقه به دلیل وجود منابع سرشار نفت و گاز و همچنین صنایع وابسته به آن از یک طرف و از طرف دیگر خدمات فنی و بازرگانی مرتبط با صنایع بیش از سایر ابعاد خودنمایی می‌کند. در این بین بازیگران اقتصادی گوناگونی از سراسر دنیا برای رقابت اقتصادی خود در این منطقه حضور می‌یابند و فعالیت اقتصادی و تجارت جهانی برای بقاء و تداوم زندگی انجام می‌دهند. فرایند اقتصادی در تمام دنیا به عنوان فعالیتی حیاتی و اولویت ارتباطی بین کشورها به منظور امرارمعاش همواره وجود دارد و لذا در این منطقه هم همین کارایی را خواهد داشت. این مهم در برخی کشورهای منطقه بیشتر نمایان شده بطور که امارات متحده عربی به مرکز دفاتر شرکت‌ها، مؤسسات و بنگاه‌های اقتصادی، برندهای مختلف و بورس‌های معاملاتی بزرگ در حوزه‌های گوناگون تبدیل شده است. با بررسی‌هایی که انجام شد و توضیحات ارائه شده در این پژوهش فرضیه دوم نیز اثبات می‌گردد.

فرضیه سوم: «به نظر می‌رسد با عنایت به ظرفیت‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی منطقه، کشورهای خلیج فارس می‌توانند از طریق ایجاد یک همگرایی منطقه‌ای، به طور مناسب با بهره‌گیری از اثرات مثبت جهانی شدن اثرات منفی آن را کاهش دهند».

چالش‌های گوناگون صدساله اخیر منطقه خلیج فارس از منظر سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی همواره دست به گریبان دولت و ملت‌های حوزه خلیج فارس بوده و هست. بسیاری از مشکلات پیش آمده در این منطقه در نتیجه عدم همگرایی و وحدت ساکنان این منطقه بوده است. حضور قدرت‌های فرا منطقه‌ای با هدف فروش تسلیحات خود و نیز کسب درآمدهای هنگفت از این راه از یک طرف و غارت نفت و گاز کشورهای این منطقه از طریق تحت فشار قرار دادن آنان و یا تجاوز نظامی از طرف دیگر باعث شده که کشورهای این حوزه همیشه وابسته بمانند. این موضوع تا آنجا پیش رفت که دونالد ترامپ رئیس‌جمهور سابق ایالات متحده با وقاحت و بی‌شرمی تمام در خصوص کشور عربستان سعودی بیان کرد که «عربستان برای ما گاوی شیرده است که هر وقت بخواهیم از آن طلا و دلار می‌دوشیم و هر وقت شیرش تمام شود آن را سر می‌بریم». این جمله‌ای بود که ترامپ در سال ۲۰۱۶ و در زمان نامزدی خود برای ریاست‌جمهوری آمریکا گفت و بعد از ورود به کاخ سفید آن را اجرایی کرد. (روزنامه مشرق، تاریخ انتشار ۲۵ تیر ۱۴۰۱)

اما راهکار اصلی و گزینه نهایی برای خروج از زیر یوغ استعمار، همگرایی دولت‌ها و وحدت و اتحاد در حوزه‌های مختلف است. گزینه پیشنهادی ما استفاده از تئوری هم‌تکمیلی است. در این روش همه کشورهای منطقه می‌توانند با استفاده از ظرفیت‌های خود اقدام به تکمیل نیازهای خود و همسایگان خود باشند و بدین ترتیب نیازهای سایرین نیز توسط بقیه همسایگان تأمین خواهد شد. بدین ترتیب هم زمینه‌های اقتصادی فعالیت خود را خواهند داشت و هم روابط سیاسی و امنیتی مناسبی بین این کشورها فراهم می‌شود. اشتراکات فرهنگی نیز باعث بروز هم‌تکمیلی فرهنگی نیز خواهد شد. به نظر نگارنده هم‌تکمیلی راه‌حل گریز از اختلاف و وابستگی کشورهای این منطقه خواهد بود و جا دارد که رهبران این کشورها در جلسات متعدد سعی کنند تا به یک همگرایی در این خصوص دست یابند.

با توجه به مطالب ارائه شده فرضیه سوم نیز مورد تأیید است.

نتیجه‌گیری

حاصل یافته‌های کمی و کیفی پژوهش، تحلیلی بر جهانی‌شدن و تأثیر آن بر کشورهای منطقه خلیج فارس، تأثیر زیادی از جنبه‌های مثبت و منفی داشته است. فرایند جهانی‌شدن با همه پیچیدگی‌های مخصوص به خود در این منطقه نیز پیاده شده است و ره‌آورد این فرایند در چند دهه اخیر پیامدهای مختلفی است که از منظر سیاسی، اقتصادی و امنیتی نمود بیشتری پیدا کرده است. هرچند که این پیامدها با جهت‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های قدرتهای فرا منطقه‌ای به‌منظور دستیابی به ثروت و منابع نفتی ممالک این منطقه انجام پذیرفته و همچنان از غفلت و ناآگاهی بین سران این دولت‌ها کمال استفاده را می‌برد اما نباید پیامدهای اقتصادی حاصل برای همه کشورهای منطقه و کشورهای برون منطقه به جهت فعالیت‌های تجاری، بازرگانی، خدماتی و صنعتی که موجب رونق اقتصاد در این منطقه شده است را نادیده گرفت.

تلاش کشورهای منطقه برای فروش بیشتر نفت که میراث نیاکانشان است به‌منظور دستیابی افزون‌تر به ثروت بادآورده رقابت نفتی - تسلیحاتی را ایجاد کرده است و بهانه لازم هم عدم اعتماد به همسایگان و ترس و بیم و هراس از تجاوز به حدود کشورشان است. از این رهگذر چیزی که عاید دولت‌های این منطقه شده هزینه‌های زیاد خرید تسلیحات و ایجاد پایگاه‌های نظامی است. هرچند که در کنار این مسائل رفاه نسبی مردم کشورهای حوزه خلیج فارس به نسبت گذشته تغییر شگرفی داشته و سران این حکومت‌ها برای بقاء بیشتر و برای اینکه رضایت نسبی جامعه را نیز همراه خود نمایند چنین اقداماتی انجام داده‌اند. عمده ثروت به‌دست‌آمده از فروش نفت و میعانات گازی بعد از صرف هزینه‌های فوق در بانک‌های اروپایی و آمریکایی سپرده‌گذاری می‌شود که به‌این ترتیب بازهم پول و ثروت این کشورها در دست خودشان نیست که این مسئله نیز از رویکردهای نوین تمرکز ثروت در بین ابرقدرتها می‌باشد.

در این پژوهش سعی شد تا با بیان ویژگی‌های مختلف جهانی‌شدن از یک طرف و از طرف دیگر با بررسی ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی، ژئواکونومی و ژئوکالچر این منطقه، رویکردی نوین از همکاری و ارتباط بین کشورهای این منطقه ارائه نماید تا از این رهگذر ضمن دستیابی به توفیقات بیشتر در همه زمینه‌های امکان حضور قدرتهای بیگانه در این منطقه را نیز کاهش دهند. برای کاهش نفوذ قدرتهای بزرگ فرا منطقه‌ای به نتایج زیر دست‌یافته‌ایم: کاهش نفوذ قدرتهای بزرگ در منطقه خلیج فارس یکی از چالش‌های مهمی است که برای کشورهای این منطقه وجود دارد. برای کاهش این نفوذ، می‌توان چند راهکار را در نظر گرفت:

❖ با توسعه همکاری و هماهنگی بین کشورهای منطقه، می‌توان از نفوذ قدرتهای بزرگ کاست و نقش خود را در منطقه تقویت کرد.

❖ افزایش توانمندی نظامی و امنیتی کشورهای منطقه، می‌تواند به کاهش نفوذ قدرتهای بزرگ در منطقه کمک کند.

❖ با توسعه صنایع داخلی و کاهش وابستگی به واردات کالاهای غیرضروری یا کالاهایی که توان تولید در کشور را دارد، توان اقتصادی کشورهای منطقه افزایش می‌یابد و نفوذ قدرتهای بزرگ را کاهش می‌دهد.

❖ تقویت روابط با کشورهای دیگر، به‌ویژه کشورهای دارای توان اقتصادی و سیاسی قوی، می‌تواند به کاهش نفوذ قدرتهای بزرگ در منطقه کمک کند.

❖ توسعه ارتباطات فرهنگی و تبادل فرهنگی با کشورهای دیگر، می‌تواند به کاهش نفوذ قدرتهای بزرگ کمک کند و باعث تقویت نقش کشورهای منطقه در سطح جهانی شود.

به‌طور کلی، برای کاهش نفوذ قدرت‌های بزرگ در منطقه خلیج فارس، لازم است که کشورهای منطقه با همکاری و هماهنگی بیشتر، توانمندی‌های خود را در سطح اقتصادی، فرهنگی، نظامی و امنیتی تقویت کرده و روابط خود را با کشورهای دیگر نیز توسعه دهند.

با توجه به ظرفیت‌های سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی منطقه، کشورهای خلیج فارس می‌توانند از طریق ایجاد یک همگرایی منطقه‌ای به‌طور مناسب با بهره‌گیری از اثرات مثبت جهانی‌شدن، اثرات منفی آن را کاهش دهند. برای ایجاد همگرایی منطقه‌ای، کشورهای خلیج فارس می‌توانند به سمت توسعه ارتباطات تجاری، فرهنگی و سیاسی با یکدیگر حرکت کنند. از طرفی، تشکیل سازمان‌های منطقه‌ای برای همکاری در زمینه‌های مختلف، مانند توسعه اقتصادی، امنیت، فرهنگ و آموزش، نیز می‌تواند به ایجاد همگرایی کمک کند.

به‌علاوه، کشورهای خلیج فارس می‌توانند با توجه به نیازهای مشترک منطقه، همکاری و هماهنگی خود را در زمینه‌هایی مانند محیط‌زیست، مبارزه با تروریسم، مبارزه با مواد مخدر، توسعه فناوری و ارتقای سطح آموزش و پژوهش، افزایش توانمندی‌های خود و تسهیل تبادلات تجاری و اقتصادی افزایش دهند. همچنین، بهبود روابط با همسایگان و تعامل با سایر کشورهای منطقه و جهان، نیز می‌تواند به ایجاد همگرایی و کاهش اثرات منفی جهانی‌شدن در منطقه خلیج فارس کمک کند.

همان‌طور که در مطالب قبلی عنوان شد تأکید و پیشنهاد نهایی برای موضوع جهانی‌شدن خلیج فارس پیرامون تئوری هم‌تکمیلی و استفاده از ظرفیت‌های مختلف این منطقه می‌باشد که در ذیل به آن اشاره می‌گردد:

۱) تشکیل شوراهای مشترک اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی با حضور همه کشورهای پیرامون خلیج فارس در رابطه با همکاری‌های مختلف اقتصادی، بازرگانی، سیاسی، دیپلماتیک و رابطه با همکاری‌های نظامی و امنیتی با رویکرد از بین بردن ترس و هراس از همسایگان

۲) برگزاری همایش‌ها و نمایشگاه‌های مختلف اقتصادی اعم از بازرگانی و تجاری و صنعتی با هدف شناسایی توانمندی‌های سایر کشورها و استفاده از ظرفیت‌های تولیدی همسایگان و مقابله با تروریسم و هرگونه هنجارشکنی و ساختار غلط که موجبات ناامنی در منطقه را فراهم می‌آورد.

۳) استفاده از ظرفیت‌های تولید انرژی‌های جایگزین نفت و گاز همچون توسعه نیروگاه‌های بادی و خورشیدی و توسعه نیروگاه‌های اتمی صلح‌آمیز با توجه به وجود این دو عنصر مهم در بین تمامی این کشورها.

۴) گسترش صنعت گردشگری و توریسم، توریسم مذهبی در این کشورها با حذف روادید و برقراری امکانات مناسب شامل تورهای مختلف گردشگری، ساخت هتل‌های استاندارد و بروز، گسترش راه‌های ارتباطی، گسترش امکانات رفاهی و معیشتی و استفاده از فضای مجازی و تجارت الکترونیک به‌منظور هماهنگی با سایر دول دنیا.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، به ویژه کسانی که کار ارزیابی کیفیت مقالات را انجام دادند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- ایمان، محمدتقی و نوشادی، محمود رضا. (۱۳۹۰). *تحلیل محتوای کیفی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بازرگان، عباس. (۱۳۹۳). *روش تحقیق کیفی و آمیخته: رویکردهای متداول در علوم رفتاری*. تهران: نشر دیدار.
- حافظانیا، محمدرضا. (۱۳۸۵). *مفاهیم اساسی در ژئوپولیتیک*. تهران: نشر پاپلی.
- حافظانیا، محمدرضا و ربیعی، حسین. (۱۳۹۲). *مطالعات منطقه‌ای خلیج فارس*. تهران: انتشارات سمت.
- حافظانیا، محمدرضا و نصیری، هاشم. (۱۳۷۷). *اندیشه ژئوپولیتیک در قرن بیستم*. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه
- حافظانیا، محمدرضا؛ مختاری هشی، حسین و رکن الدین افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۹۱). *بررسی چالش‌های جغرافیای سیاسی در همگرایی منطقه‌ای مطالعه موردی: سازمان همکاری‌های اقتصادی (اگو)*. فصل‌نامه ژئوپولیتیک، ۸ (۱)، ۴۱-۱.
- دانایی‌فرد حسن؛ الوانی، مهدی و آذر، عادل. (۱۳۸۳). *روش‌شناسی پژوهش کمی در مدیریت: رویکردی جامع*. تهران: نشر صفار
- دلاور، علی و کوشکی، شیرین. (۱۳۹۲). *روش تحقیق آمیخته*. تهران: نشر ویرایش
- رامشت، محمدحسین. (۱۳۶۶). *جغرافیای طبیعی خلیج فارس*. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- زارعی، بهادر. (۱۴۰۲). *نگاهی نو به توسعه ایران*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- زارعی بهادر. (۱۴۰۱). *برنامه چهاردهم چین*. تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- زارعی، بهادر. (۱۳۹۴). *مطالعات منطقه‌ای خلیج فارس*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- زارعی، بهادر. (۱۳۷۸). *جغرافیای سیاسی خلیج فارس*. تهران: روزنامه رسالت. ۱۴ شهریورماه ص ۰۱
- سرمد، زهره؛ حجازی، الهه و بازرگان هرندی، عباس. (۱۳۸۳). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: نشر آگاه
- سکاران، اوما. (۱۳۸۸). *روش‌های تحقیق در مدیریت*. تهران: موسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی
- سلیمی، حسین. (۱۳۸۶). *نظریه‌های گوناگون درباره جهانی شدن*. تهران: نشر سمت
- میرزایی، حمیدرضا. (۱۳۸۷). *روش تحقیق: مفاهیم و نکات کلیدی برای مدرسان، پژوهشگران و دانشجویان*. مشهد: نشر شایسته‌گستر
- واثق، محمود؛ صفوی، سید یحیی و حسینی، سید سلمان. (۱۳۹۵). *مقاله رهیافت هم‌تکمیلی، مبانی و کارکردهای آن با تأکید بر منطقه جنوب شرق ایران*. فصل‌نامه ژئوپولیتیک، ۱۲ (۱).

References

- Bazargan, A. (2014). *Qualitative and Mixed Research Method: Common Approaches in Behavioral Sciences*. Tehran: Didar Publication.
- Danaifard H., Alvani, M., & Azar, A. (2004). *Quantitative Research Methodology in Management: A Comprehensive Approach*. Tehran: Saffar Publishing.
- Delavar, A., & koshki, Sh. (2013). *Mixed Method of Research*. Tehran: Virayesh Publications.
- Hafez nia, M., & Hashem, N. (1999). *Geopolitical thought in the 20th century*. Tehran: The State Department's Bureau of Political and International Studies [in Persian].
- Hafeznia, M. R. (2006). *Fundamental concepts in geopolitics*. Tehran: Publishing Papley.
- Hafeznia, M. R., & Rabiei, H. (2013). *Persian Gulf Regional Studies*. Tehran: Samt Publications.
- Hafeznia, M. R., Mokhtari Heshi, H., & Roknoddin Eftekhari, A. (2012). Investigating Geopolitical Challenges in Regional Convergence Case Study: Organization for Economic Cooperation (ECO). *Geopolitics Quarterly*, 8 (1), 1-41.

- Held, D., McGrew, A., Goldblatt's, D., Perraton, J., (1999). *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, 1999, Politics at the Edge
<http://www.armansaman.com/Default,fa-IR,IntroductionToKuwait,TabID,184,TabID,183.aspx>
[Http://www.asriran.com](http://www.asriran.com)
<http://www.basirat.ir>
<http://www.saheltour.com/fa/tourism>
<http://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/06/16/1177774/>
<http://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/04/31/1470982>
<http://www.touraktravel.com/TravelEncyclopedia/vegetation۲۰%of۲۰%۲۰%qatar>
[https://www. World Bank, 2022](https://www.WorldBank,2022)
<https://www.mashreghnews.ir/news/1399275/>
- Iman, M. T., & Noshadi, M. R. (2011). *Qualitative Content Analysis*. The third year of autumn and winter. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Mirzaei, H. R. (2008). *Research methodology: Concepts and key points for teachers, researchers and students*. Mashhad: Publishing Shayesteh Gostar.
- Ramesht, M. (1987). *Natural Geography of the Persian Gulf*. Isfahan: University of Isfahan.
- Sakaran, U. (2009). *Research methods in management*. Tehran: Institute of Management and Planning Education and Research.
- Salimi, H. (2007). Various theories about globalization. Tehran: Samt Publications.
- Sarmad, Z., Hejazi, E., & Bazargan Harandi, A. (2004). *Research Methods in Behavioral Sciences*. Tehran: Agah Publishing.
- Vasegh, M., Safavi, S. y., & Hosseini, S. s. (1395). The Complementary Approach, Its Principles and Functions with an Emphasis on the Southeast Region of Iran. *Geopolitical Quarterly*, 12(1,1-12.
- Zarei, B. (1999). *Political Geography of the Persian Gulf*. Tehran: Resalat newspaper.
- Zarei, B. (2015). *Regional Studies of the Persian Gulf*. Tehran: Tehran University Press.
- Zarei, B. (2022). *A New Approach to Iran's Development*. Tehran: Daneshga Tehran Publications.
- Zarei, B. (2022). *China's 14th Program*. Tehran: Abrar Contemporary Publications.